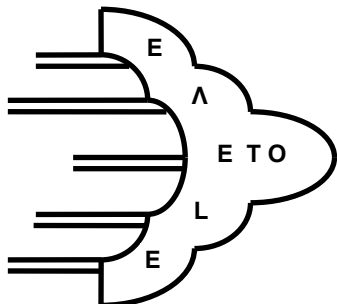

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Σωκράτη Τσάκωνα 5, 15236 ΠΕΝΤΕΛΗ

Τηλεφ.: 8042313, 6118986

Τηλεομ.: 8068299, 8042385

Ηλ.Ταχ.: valeonti@mail.otenet.gr

http://sfr.ee.teiath.gr/orogramma.htm

Αρ.43 Ιούλιος Αύγουστος 2000

ISSN 1106-1073

Τιμή: 10 δρχ.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Ορθοέπεια (1)

Η ορθοέπεια και οι συνιστώσες της

Σύμφωνα με το «Λεξικόν Ομηρικών» (Ι. Πανταζίδου, Εκδ. Α. Δ. Φέξη, 1901) – αλλά και με το «Μέγα Λεξικόν Όλης της Ελληνικής Γλώσσας» του Δ. Δημητράκου – **έπος** είναι ο «λόγος» και «εν γένει παν το δια λόγου εκφραζόμενον», δηλαδή ο λόγος και ως εξωτερική μορφή (*φωνητική* ή *γραπτή*) και ως περιεχόμενο (*εσωτερική μορφή* και *σημασία*).

Ορθοέπεια, κατά Δ. Δημητράκου, είναι «η ορθή έκφρασις του λόγου, η ορθή διατύπωσις των διανοημάτων μας, η των γραμματικών και συντακτικών κανόνων επιμέλεια εν τω λόγω είτε προφορικώ είτε γραπτώ».

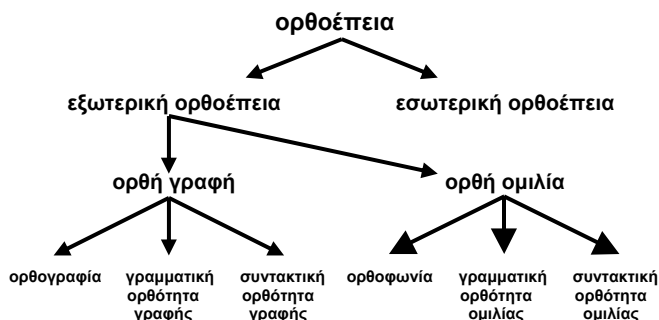
Ορθοέπεια και για μας εδώ¹⁾, είναι η ιδιότητα ή ικανότητα να διατυπώνουμε *προφορικώς* ή *γραπτώς* **ορθά έπη**. Η ικανότητα αυτή μπορεί να **γεννιέται**, ως προδιάθεση, μαζί με τον άνθρωπο, αλλά κυρίως είναι επίκτητη. Από τη γέννησή του ο άνθρωπος αρχίζει – και στη συνέχεια εξακολουθεί για ολόκληρη τη ζωή του – να *ερεθίζεται από το περιβάλλον (οικογενειακό, σχολικό, εργασιακό, κοινωνικό)*, να *παραδειγματίζεται*, να *αποπειράται*, να *δοκιμάζει*, να *μιμείται*, να *διδάσκεται* και να *εξασκείται*, στο θαυμάσιο παιχνίδι της **γλωσσικής επικοινωνίας**.

Η ορθοέπεια έχει δύο σκέλη (βλέπε και σχήμα): την ορθή εξωτερική μορφή (μορφολογικό επίπεδο – **εξωτερική ορθοέπεια**) και την ορθή εσωτερική μορφή και σημασία (εννοιολογικό επίπεδο – **εσωτερική ορθοέπεια**).

Το πρώτο σκέλος προϋποθέτει **ορθή γραφή** και **ορθή ομιλία**. Η πρώτη αναλύεται σε **ορθογραφία**, **γραμματική ορθότητα γραφής** και **συντακτική ορθότητα γραφής**, ενώ η δεύτερη αναλύεται σε **ορθοφωνία**, **γραμματική ορθότητα ομιλίας** και **συντακτική ορθότητα ομιλίας**.

Το δεύτερο σκέλος (που δεν θα μας απασχολήσει εδώ) αφορά την **ορθή γνώση** των **εννοιών**, των **σχέσεων** μεταξύ τους και την **αντιστοιχισή** τους με τους **όρους**, την ορθή διατύπωση κρίσεων, συλλογισμών και διανοημάτων.

Η «πυραμίδα» που στηρίζει την ορθοέπεια φαίνεται στο σχήμα.

Η **οικογένεια** θέτει τις βάσεις της εκμάθησης της μητρικής γλώσσας, της προφορικής, φυσικά! Εκεί κυριαρχεί η έμφυτη ανάγκη για επικοινωνία και λειτουργεί αυτόματα η μίμηση. Οι κανόνες δεν διατυπώνονται, αλλά – αυτόματα ή ενσυνείδητα εφαρμοζόμενοι από τα πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος – παρέχουν σωρεία «ζωντανών» παραδειγμάτων, από την οποία το παιδί-άνθρωπος, με την αξιοθαύμαστη αφαιρετική ικανότητά του, συλλαμβάνει, συνειδητοποιεί και αποθηκεύει το λειτουργικό μέρος του κανόνα **έστω και αν δεν γνωρίζει την αιτιολόγησή του!** Η ποσότητα και ποιότητα της γλωσσικής γνώσης που αποκτήσει το παιδί κατά την προσχολική ηλικία είναι συνάρτηση της στάθμης της γλωσσικής παιδείας των προσώπων του περιβάλλοντός του (γονέων και άλλων). Ο **οριζοντας της ομιλίας** των προσώπων αυτών και ο **οριζοντας των γνώσεών** τους παίζουν καθοριστικό ρόλο στον **οριζοντα ομιλίας** και στον **οριζοντα κατανόησης** του παιδιού, γενικά δηλαδή στη **γλωσσική γνώση** του. Ασφαλώς έχουν τη συμβολή τους και η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, αν αυτό παρακολουθεί εκπομπές.

Και έρχεται το σχολείο, με όλες τις βαθμίδες του, που έχει σκοπό να συστηματοποιήσει και αναπτύξει μεθοδικά τις γνώσεις του παιδιού, να διδάξει **γραφή και ανάγνωση**, να διδάξει **ορθογραφία και γραμματική**, αργότερα και **συντακτικό**, και να προσφέρει ένα **ευρύ σύνολο γενικών γνώσεων** διευρύνοντας **τους οριζοντες του μαθητή**, εξασφαλίζοντάς του την απαραίτητη **γενική παιδεία**. Μεγάλο μέρος αυτής της παιδείας (τη «μερίδα του λέοντος» θα έλεγα) αποτελεί η **γλωσσική παιδεία**, που είναι το **υπ' αριθμόν ένα μέσο** με το οποίο θα κατακτήσει το νεαρό άτομο την οποιαδήποτε **ειδική εκπαίδευση** που θα επιλέξει μετά το σχολείο. Το αν το σχολείο τα καταφέρνει όλα αυτά, ή όχι, δεν είναι του παρόντος... Το γεγονός όμως είναι ότι λίγο-πολύ, έστω και χωρίς πολύ ικανοποιητικές επιδόσεις, το σχολείο ασχολείται **με όλες τις συνιστώσες της ορθοέπειας** (βλέπε σχήμα) **εκτός από μία: την ορθοφωνία!** Την **ορθή φωνητική απόδοση των ήχων της ομιλίας**. Θεωρώντας την ανύπαρκτη, παρά τις φωνές ειδικών (όπως π.χ., από 15ετίας περίπου, του καθ. Α. Τσοπανάκης²⁾, τώως Προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών).. Και **υπάρχουν** ορθοφωνικοί κανόνες της ελληνικής γλώσσας! Έχουν διατυπωθεί σε συγγράμματα και έχουν διδαχτεί (αποκλειστικά σε δραματικές σχολές) εδώ και αρκετά χρόνια από δασκάλους της υποκριτικής – π.χ. 1961 Σ. Καραντινός³⁾, 1978 Ν. Παπακωνσταντίνου⁴⁾, 1979 Δ. Μυράτ⁵⁾–.

(Στο επόμενο φύλλο: Ορθοέπεια (2) – Φθόγγοι και φωνήματα της σημερινής ελληνικής γλώσσας)

K.B.

¹⁾ «Η εγκαταλειμμένη Προφορική Ελληνική Γλώσσα», Ομιλία Κ. Βαλεοντί στην Ελληνογλωσσική Εσπερίδα της ΕΛΕΤΟ, Γαλλικό Ινστιτούτο, 6-4-98.

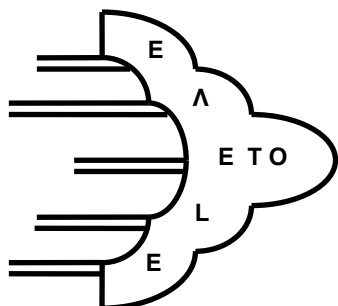
²⁾ Α. Τσοπανάκης – «Προβλήματα της δημοτικής: Το τελικό –ν», Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1987

³⁾ Σ. Καραντινός– «Σύστημα αγωγής του προφορικού λόγου», Θεσσαλονίκη 1961

⁴⁾ Ν. Παπακωνσταντίνου – «Αγωγή του λόγου – Ορθοφωνία», Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, Αθήνα, 1978

⁵⁾ Δ. Μυράτ – «Αγωγή του λόγου», Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, Ι.Δ.Κολάρου & ΣΙΑΣ, 1979

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Σωκράτη Τσάκωνα 5, 15236 ΠΕΝΤΕΛΗ

Τηλεφ.: 8042313, 6118986

Τηλεομ.: 8068299, 8042385

Ηλ.Ταχ.: valeonti@mail.otenet.gr

http://sfr.ee.teiath.gr/orogramma.htm

Αρ.44 Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2000

ISSN 1106-1073

Τιμή: 10 δρχ.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Ορθοέπεια (2)

Φθόγγοι και φωνήματα της σημερινής ελληνικής γλώσσας

Οι **φθόγγοι** είναι¹ τα ελάχιστα ηχητικά στοιχεία που συνθέτουν τη φυσική ή υλική υπόσταση μιας γλώσσας. Σε κάθε ξεχωριστό σχηματισμό των φωνητικών οργάνων κατά την ομιλία αντιστοιχεί και ένας φθόγγος. Τα **φωνήματα** είναι οι ελάχιστες γλωσσικές μονάδες που έχουν **εννοιολογικά διαφοροποιητική αξία** σε μια γλώσσα (δηλαδή η αντικατάσταση ενός φωνήματος με ένα άλλο φώνημα στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον επιφέρει αλλαγή της σημασίας). Όλοι οι **φωνητικά παραπλήσιοι φθόγγοι** που η εναλλαγή τους στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον δεν επιφέρει αλλαγή σημασίας ταξινομούνται ως **ένα φώνημα**. π.χ. στις λέξεις /pos/ <πως> και /fos/ <φως> τα /p/ και /f/ είναι διαφορετικά φωνήματα.

Η παράσταση των φθόγγων και φωνημάτων γίνεται με τα σύμβολα του διεθνούς φωνητικού αλφαβήτου, οι φθόγγοι μέσα σε αγκύλες ενώ τα φωνήματα ανάμεσα σε πλάγιες γραμμές π.χ. [o], /o/. Στα παρακάτω, για διευκόλυνση του αναγνώστη του «Ο», θα χρησιμοποιήσουμε τα διεθνή σύμβολα **μόνο όπου είναι απαραίτητα** για λόγους αμφισβήτησης, π.χ. /a/, /e/ αλλά /u/ και όχι /ou/.

Τα φωνήματα της νεοελληνικής είναι 26. Από αυτά τα 5 είναι **φωνήεντα** (εκφέρονται με ανεμπόδιο το πέρασμα του αέρα της εκπνοής από τις φωνητικές χορδές ως τα χείλη και μπορούν να αποτελέσουν από μόνα τους συλλαβή) και τα 21 είναι **σύμφωνα** (χρειάζονται φωνήεντα για να αποτελέσουν συλλαβή ενώ κατά την εκφορά τους γίνεται **άρθρωση**, δηλαδή μικρό ή μεγάλο κλείσιμο του περάσματος).

Στον Πίνακα 1 δίνεται η ταξινόμηση των φωνηέντων σύμφωνα με το σχηματισμό τους, ενώ στον Πίνακα 2 δίνεται η ταξινόμηση των συμφώνων στο γενικό πίνακα ταξινόμησης συμφώνων² οποιασδήποτε γλώσσας.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Εδώ θεωρούμε ως φώνημα και το **άγμα /η/** που λέγεται και «**ουρανικό ν**» κατά την εκφορά του οποίου η άρθρωση γίνεται στη μαλακή υπερώα (ουρανίско). Αυτό το φώνημα είναι π.χ. το <γ> στη λέξη <άγχος>, που η προφορά της είναι /άηχος/.

Πίνακας 1 – Φωνηματική ταξινόμηση των σημερινών φωνηέντων της Ελληνικής Γλώσσας

Ραχιαίο Υψος	Χρησιμοποιούμενο μέρος της ράχης της γλώσσας				
	Μπροστινό μέρος (Πρόσθια)	Μεσαίο μέρος (Μεσαία)	Πίσω μέρος (Οπίσθια)		
Μεγάλο	/i/			/u/	
Μεσαίο		/e/		/o/	
Μικρό		/a/			
Ιστορική γραφή	<i>, <η>, <u>, <ει>, <οι>, <υι>	<ε>, <αι>	<α>	<ο>, <ω>	<ου>

Πίνακας 2 – Φωνηματική ταξινόμηση των σημερινών συμφώνων της Ελληνικής Γλώσσας

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ	ΘΕΣΗ ΑΡΘΡΩΣΗΣ							ΔΟΝΗΣΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΤΙΚΩΝ ΧΟΡΔΩΝ	
		ΧΕΙΛΙΚΑ		ΑΚΡΟΓΛΩΣΣΙΚΑ			ΠΡΟΣΘΙΟ-ΓΛΩΣΣΙΚΑ	ΟΠΙΣΘΟ-ΓΛΩΣΣΙΚΑ		ΓΛΩΤΤΙΔΙΚΑ
		Διπλο χειλικά	Χειλο-δοντικά	Γλωσσο-δοντικά	Γλωσσο-φατνιακά	Γλωσσο-υπερβικά	Σκληρο-υπερβικά	Μαλακο-υπερβικά (Ουρανικά)		Γλωττιδικά
ΣΤΙΓΜΙΑΙΑ	ΑΝΑΚΟΠΤΙΚΑ ή ΕΚΚΡΟΤΑ	/π/ <π>			/τ/ <τ> /τσ/ <τσ>			/κ/ <κ>		ΑΗΧΑ
		/β/ <μπ>			/δ/ <ντ> /δζ/ <τζ>			/γ/ <γγ, γκ>		ΗΧΗΡΑ
ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΑ	ΡΙΝΙΚΑ	/μ/ <μ>			/ν/ <ν>			/η/ <γ>		ΗΧΗΡΑ
	ΤΡΙΒΙΚΑ		/φ/ <φ>	/θ/ <θ>	/σ/ <σ, ζ>			/χ/ <χ>		ΑΗΧΑ
			/β/ <β>	/δ/ <δ>	/ζ/ <ζ> /ρ/ <ρ>			/γ/ <γ>		ΗΧΗΡΑ
	ΠΛΕΥΡΙΚΑ				/λ/ <λ>					ΗΧΗΡΑ
	ΤΡΙΛΙΕΣ									ΗΧΗΡΑ

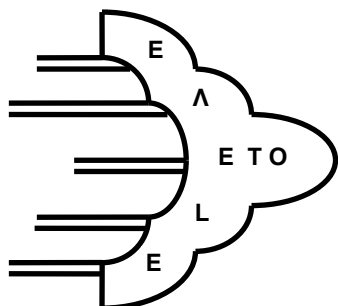
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η υπογράμμιση στα π και δζ σημαίνει ότι οι **δεν υπάρχουν δύο φθόγγοι** /τ - σ/ ή /δ - ζ/ αλλά **ένας** σε κάθε περίπτωση.

K.B.

¹ Γ. Μπαμπινιώτης «Θεωρητική Γλωσσολογία», 1980

² Κ. Βαλεοντίς «Η εγκαταλειμμένη Προφορική Ελληνική Γλώσσα», 1998.

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Σωκράτη Τσάκωνα 5, 15236 ΠΕΝΤΕΛΗ

Τηλεφ.: 8042313, 6118986

Τηλεομ.: 8068299, 8042385

Ηλ.Ταχ.: valeonti@mail.otenet.gr

<http://sfr.ee.teiath.gr/orogramma.htm>

Αρ.45 Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2000

ISSN 1106-1073

Τιμή: 10 δρχ.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Ορθοέπεια (3)

Μονάδες του προφορικού και του γραπτού ελληνικού λόγου

Συνεχίζουμε και σε τούτο το φύλλο την ανάπτυξη του θέματος «Ορθοέπεια» κάνοντας μια συγκριτική παρουσίαση των βασικών γλωσσικών μονάδων του προφορικού και του γραπτού λόγου. Στον Πίνακα 3 συνοψίζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των μονάδων αυτών.

Πίνακας 3 – Συγκριτική παρουσίαση βασικών μονάδων του προφορικού και του γραπτού λόγου

ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ		ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	
Μονάδα	Βασικά Χαρακτηριστικά	Μονάδα	Βασικά Χαρακτηριστικά
φθόγγος	Έχει ατομική ακουστική υπόσταση π.χ. [α] : <α> για κάθε συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο αυτό προφέρεται (στοματικό, ρινικό, ανοικτό, κλειστό κτλ.)	γράμμα	Η μικρότερη μονάδα του γραπτού κειμένου. Συμβολίζει ολικώς ή μερικώς ένα φώνημα. Έχει ξεφύγει, με το χρόνο, από την ένα προς ένα αντιστοιχία με το φώνημα. Παραδείγματα: Ολική συμβολικότητα: Το <α> στο <αλάτι> συμβολίζει το φώνημα /α/. Μερική συμβολικότητα: Το <α> στο <Αιγαίο> συμβολίζει μαζί με το <ι> το φώνημα /ε/.
φώνημα	Έχει ομαδική (ταξινομική) ακουστική υπόσταση. Υφίσταται αλλοιώσεις ανάλογα με το φωνητικό περιβάλλον. Έχει εννοιολογικά διαφοροποιητική αξία: /π-όνος/ ≠ /φ-όνος/ /τον πόνο/ ⇒ /τομύδο/	φώνημα (σύμβολο φωνήματος)	Το φώνημα συμβολίζεται απλά ή πολλαπλά (με ένα ή περισσότερα γράμματα) ή και καθόλου: /α/ ⇒ <α> (απλός συμβολισμός) /ε/ ⇒ <ε>, <αι> (διπλός συμβολισμός) /β/ ⇒ <μπ> στο <μπόρα> (απλός συμβολισμός) στο <έμπορος> (κανένας συμβολισμός)
συλλαβή	Είναι: σύμφωνο ή συμφωνικό σύμπλεγμα+ φωνήεν ή δίφθογγος+(ενδεχομένως) τελικό σύμφωνο. Προφέρεται χωρίς διακοπή. Έχει συγκεκριμένο βασικό άκουσμα. Υφίσταται αλλοιώσεις ανάλογα με το φωνητικό περιβάλλον. Στις μονοσύλλαβες λέξεις έχει εννοιολογική ή λειτουργική υπόσταση (βλ. λέξη) /τιν/ /πα-ρό-ρμι-σι/ /τι-μπα-ρό-ρμι-σι/	μόρφημα (ρίζα, πρόσφυμα, κατάληξη)	Είναι η μικρότερη μονάδα που έχει σημασιολογική αξία. Δεν ξεχωρίζει στο γραπτό κείμενο παρά μόνο ύστερα από ανάλυση. π.χ. <δια-μόρφ-ωσ-η> = πρόθημα+ρίζα+επίθημα+κατάληξη <παρ-όρμ-ησ-η>
λέξη	Έχει αυτοδύναμη βασική ακουστική υπόσταση. Υφίσταται αλλοιώσεις ανάλογα με το φωνητικό περιβάλλον. Έχει εννοιολογική ή λειτουργική υπόσταση (αντιπροσωπεύει έννοια ή λειτουργία) /τον/ + /timisame/ = /tondimisame/	λέξη	Έχει αυτοδύναμη βασική γραπτή παράσταση. Υφίσταται κλιτικές μεταβολές. Ξεχωρίζει ως τμήμα του γραπτού λόγου μεταξύ δύο διαδοχικών διαστημάτων. <τον τιμήσαμε>
όρος	Έχει αυτοδύναμη βασική ακουστική υπόσταση. Μπορεί να είναι μονολεκτικός ή πολυλεκτικός. Υφίσταται εσωτερικές ή εξωτερικές αλλοιώσεις με την κλίση και ανάλογα με το φωνητικό περιβάλλον. Έχει καθαρά εννοιολογική υπόσταση. π.χ. /ταχύτηταροής/ /ταχύτηταζροής/ /τονταχύτιτονροής/	όρος	Έχει αυτοδύναμη βασική γραπτή παράσταση. Μπορεί να είναι μονολεκτικός ή πολυλεκτικός. Υφίσταται εσωτερικές ή εξωτερικές αλλοιώσεις με την κλίση. π.χ. <ταχύτητα ροής>, <ταχύτετας ροής>, ... , <των ταχυτήτων ροής>
εκφώνηση ή εκφώνημα	Έχει ουσιαστική ακουστική συνέχεια. Δεν έχει πάντα εννοιολογική και πληροφοριακή πληρότητα. /άνθρωπιμάστε # κεσφάλματακάνουμε/ Εκφώνηση 1 Εκφώνηση 2 /ιταχίτατυφωτός # ίνεσταθερί/ Εκφώνηση 1 Εκφώνηση 2	πρόταση	Έχει εννοιολογική και πληροφοριακή πληρότητα. π.χ. <Ανθρωποι είμαστε και σφάλματα κάνουμε.> Πρόταση 1 Πρόταση 2 <Η ταχύτητα του φωτός είναι σταθερή> (μία πρόταση)
περίοδος (προφορική)	Έχει πληροφοριακή πληρότητα και αυτοδυναμία. Αποτελείται από μία ή περισσότερες εκφωνήσεις. π.χ. /άνθρωπιμάστε # κεσφάλματακάνουμε/ (μία περίοδος από δύο εκφωνήσεις)	περίοδος	Έχει πληροφοριακή πληρότητα και αυτοδυναμία. Αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις. Εκτείνεται ανάμεσα σε δύο τελείες ή τελεία και άνω στιγμή ή δύο άνω στιγμές. π.χ. <Ανθρωποι είμαστε και σφάλματα κάνουμε.> (Μία περίοδος αποτελούμενη από δύο προτάσεις).

Στον προφορικό λόγο λαμβάνεται υπόψη η **ηχητική παράσταση** των μονάδων (δηλαδή η αντιπροσώπευσή τους με **ήχους**), ενώ στο γραπτό λόγο η **γραπτή παράστασή** τους (δηλαδή η αντιπροσώπευσή τους με **γράμματα**). Τόσο στον πρώτο όσο και στον δεύτερο εξετάζεται ταυτόχρονα και η **εννοιολογική/σημασιολογική ή πληροφοριακή υπόσταση** των μονάδων.

Επισημαίνουμε ότι η ανάλυση του πίνακα δεν είναι γλωσσολογικά εξαντλητική. Για παράδειγμα, μεταξύ λέξης και πρότασης δεν παρεμβάλαμε τη «φράση» ή το «σύνταγμα», αλλά επιλέξαμε τον «όρο» τονίζοντας έτσι την κεφαλαιώδη σημασία του στη γλωσσική επικοινωνία.

Για την ευκολία του αναγνώστη, στο συμβολισμό των **φωνημάτων** τηρούμε, όπως και στα προηγούμενα, το ελληνικό αλφάβητο γενικά, ενώ για περιπτώσεις ενδεχόμενης αμφισημίας (όπου δεν υπάρχει αμφιμονοσήμαντη απόδοση φωνήματος με ελληνικό γράμμα ή γράμματα), χρησιμοποιούμε σύμβολα του διεθνούς φωνητικού αλφαβήτου όπως **/b/, /d/, /g/** κτλ.

Όπως προκύπτει από τη μελέτη του πίνακα, οι μονάδες αυτές δεν έχουν αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία μεταξύ τους, ούτε είναι εξίσου διακριτές και στα δύο είδη λόγου. Έτσι:

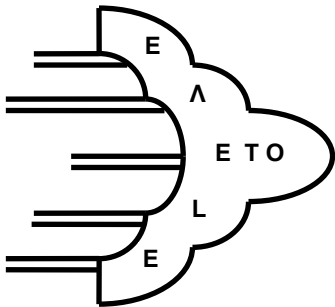
- ένας **φθόγγος** ή ένα **φώνημα** δεν αντιστοιχεί πάντοτε σε ένα **γράμμα**
- η **συλλαβή**, ενώ αποτελεί θεμελιώδη μονάδα της ομιλίας, δεν διακρίνεται ιδιαίτερα στο γραπτό λόγο, ενώ ο «κανόνας συλλαβισμού» της γραμματικής είναι εν πολλοίς αυθαίρετος (γι' αυτό και έχει αλλάξει κατά καιρούς)
- το **μόρφημα** δεν είναι ευδιάκριτο στον προφορικό λόγο όπως είναι στο γραπτό
- αντίθετα με τη **συλλαβή**, η **λέξη** δεν ξεχωρίζει στον προφορικό λόγο, συνήθως χάνεται μέσα στις **εκφωνήσεις**
- ο **όρος**, στη χρήση του, αντιστοιχεί πάντοτε σε μία **έννοια**. Ο μονολεκτικός όρος συμπεριφέρεται ως λέξη. Ο πολυλεκτικός όρος διατηρεί συγκεκριμένη και σταθερή σχέση των συνθετικών του, ώστε συνήθως ξεχωρίζει τόσο προφορικά όσο και γραπτά. Η γνώση μεταδίδεται με **έννοιες** και **σχέσεις εννοιών**, που εκφράζονται με αντίστοιχους **όρους**.
- η **εκφώνηση** είναι η «προφορική πρόταση». Αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις ή από μέρος πρότασης. Ο προφορικός λόγος είναι ακολουθία εκφωνήσεων, με παύσεις, μικρής ή μεγάλης διάρκειας, ανάμεσά τους. Η **πρόταση** του γραπτού λόγου δεν διακρίνεται πάντοτε στην ομιλία.
- Η «**προφορική περίοδος**» αντιστοιχεί σε μία ή περισσότερες **περιόδους** π.χ. /γιάπέζιμυιόργο # θαρθίζμαζίμασ;³

K.B.

³ Συμπληρώνοντας το θέμα του προηγούμενου φύλλου αναφέρουμε εδώ τους **διφθόγγους** της σημερινής ελληνικής:

Γνήσιοι ή κατερχόμενοι: /αῖ/, /εῖ/, /οῖ/, /ωῖ/ π.χ. /αῖτόσι/
Καταχρηστικοί ή ανερχόμενοι: /ια/, /ιε/, /ιω/, /ια/, /ιω/ π.χ. /πεδῖιά/

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Σωκράτη Τσάκωνα 5, 15236 ΠΕΝΤΕΛΗ

Τηλεφ.: 8042313, 6118986

Τηλεομ.: 8068299, 8042385

Ηλ.Ταχ.: valeonti@mail.otenet.gr

http://sfr.ee.teiath.gr/orogramma.htm

Αρ.46 Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2001

ISSN 1106-1073

Τιμή: 10 δρχ.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Ορθοέπεια (4)

Τα «δίψηφα» <μπ>, <ντ>, <γκ> και η προφορά τους

Η συνέχεια της ανάπτυξης του θέματος «Ορθοέπεια» και σε τούτο το φύλλο γίνεται με την αναφορά στους ορθοφωνικούς κανόνες που διέπουν τα **δίψηφα σύμφωνα** <γκ>, <μπ> και <ντ> στην προφορά μεμονωμένων λέξεων της νεοελληνικής.

Από τα πρώτα μαθήματα της ελληνικής γραμματικής ο Έλληνας μαθητής μαθαίνει ότι από τους 25 **φθόγγους** (αυστηρά πρόκειται για **φωνήματα** που μαζί με το /η/ είναι 26) που έχει σήμερα η γλώσσα μας οι περισσότεροι παριστάνονται με ένα **γράμμα** (ή **ψηφίο**) ο καθένας, εκτός από έξι που παριστάνονται με δύο γράμματα ο καθένας (**δίψηφα**). Υπάρχει ένα **δίψηφο φωνήεν**, το <ου> /u/ και πέντε **δίψηφα σύμφωνα**, τα <μπ>, <ντ>, <γκ>, <στ> και <τζ>. Από αυτά τα δύο τελευταία προφέρονται το καθένα πάντοτε ως ένα και το αυτό φώνημα (το <στ> ως t+σ αφεδιάλυτα ενωμένα, το <τζ> ως d+ζ επίσης αφεδιάλυτα ενωμένα). Γι' αυτό και συμβολίσαμε στα προηγούμενα την προφορά του <στ> ως /τσ/ (**άηχο, σιγμιαίο, ανακοπτικό, γλωσσοφατνιακό**) ενώ του <τζ> ως /τζ/ (**ηχηρό, σιγμιαίο, ανακοπτικό, γλωσσοφατνιακό**). Βλέπε «Ορθοέπεια (2)»^[2].

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τα τρία πρώτα δίψηφα: <μπ>, <ντ>, <γκ>. Αυτά ως δίψηφα σύμβολα συμβολίζουν άλλοτε ένα και άλλοτε δύο φωνήματα, ανάλογα με τη θέση τους μέσα στη λέξη και με την προέλευσή τους, όπως θα δούμε παρακάτω.

Κανόνας 1: Τα δίψηφα <μπ>, <ντ>, <γκ>, στην αρχή **μεμονωμένων** λέξεων προφέρονται **πάντοτε** ως /b/, /d/, /g/, αντίστοιχα, δηλαδή ως **στοματικά σύμφωνα ηχηρά, σιγμιαία, ανακοπτικά**, που εκφέρονται **χωρίς καμιά συμμετοχή της ρινικής κοιλότητας**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Τονίζουμε ότι μιλάμε για **μεμονωμένες λέξεις** και όχι για συνταιριάσματα λέξεων μέσα σε εκφωνήσεις.

Εξαιρέσεις του Κανόνα 1: Ο Κανόνας 1 δεν έχει εξαιρέσεις.

Και μέσα στο εσωτερικό των λέξεων τι γίνεται; Μέσα στις καθαρά ελληνικές λέξεις (αλλά και στα αφομοιωμένα δάνεια) στα δίψηφα <μπ>, <ντ>, <γκ> ο ξερός στοματικός ήχος /b/, /d/, /g/, αντίστοιχα, μαλακώνει, γίνεται πιο μουσικός με τη συμμετοχή και της ρινικής κοιλότητας και μπροστά σε καθένα από αυτά τα ανακοπτικά σύμφωνα αναπτύσσεται το αντίστοιχο **ρινικό** του, δηλαδή το **διπλοχειλικό** /m/, το **γλωσσοφατνιακό** /n/ και το **μαλακούπερικό** /ŋ/, αντίστοιχα, του οποίου δεν υπάρχει πρόσθετος συμβολισμός μέσα στη λέξη. Ωστε:

Κανόνας 2: Τα δίψηφα <μπ>, <ντ>, <γκ>, στο **εσωτερικό** των **καθαρά ελληνικών λέξεων** και των αφομοιωμένων δανείων προφέρονται ως /mb/, /nd/, /ŋg/, αντίστοιχα. Σημείωση – Τον κανόνα του <γκ> μέσα στη λέξη ακολουθεί και το δίψηφο <γγ>.

Εξαιρέσεις του Κανόνα 2:

- Όταν στις δύο πρώτες συλλαβές υπάρχει αναδιπλασιασμός του αρχικού δίψηφου συμφώνου (<μπ>, <ντ>, <γκ>) της λέξης τότε αυτό **και στη δεύτερη συλλαβή** προφέρεται όπως το όμοιο του στην αρχή της λέξης.
- Στα **αναφομοιωμένα δάνεια** (που δεν έχουν πλήρως ενταχθεί στο φωνολογικό σύστημα της νεοελληνικής) ισχύει η προφορά που αντιστοιχεί στην προφορά του δανείου στη γλώσσα από την οποία αυτό προέρχεται και η οποία, ανάλογα με τη συγκεκριμένη περίπτωση, μπορεί να είναι: /b/, /d/, /g/ ή /mb/, /nd/, /ŋg/, ή /m-π/, /n-τ/, /ŋ/, αντίστοιχα.
- Σε μερικές λόγιες λέξεις, κυρίως σύνθετες με πρώτο συνθετικό τις αρχαίες προθέσεις «**συν**» ή «**εν**» και δεύτερο συνθετικό λέξη που αρχίζει από «**γ**», το δίψηφο <γγ> δεν ακολουθεί τον Κανόνα 2, αλλά διατηρεί αναλλοίωτη την προφορά του δεύτερου «**γ**», ενώ το πρώτο ρινικοποιείται και μετατρέπεται σε /η/ και το δίψηφο προφέρεται /ηγ/. (Το **συγγενής** και τα παράγωγά του, όμως, ακολουθούν τον κανόνα).

Στον Πίνακα 4, που ακολουθεί, δίνονται χαρακτηριστικά παραδείγματα εφαρμογής των Κανόνων 1 και 2, αλλά και εξαιρέσεων του Κανόνα 2.

Πίνακας 4 – Παραδείγματα προφοράς των δίψηφων συμφώνων <μπ>, <ντ>, <γκ> σε μεμονωμένες λέξεις

Στην αρχή των λέξεων

Γράφεται	Προφέρεται	και όχι	ούτε
<μπάλα>	/βάλα/	/μβάλα/	/μ-πάλα/
<μπαίνω>	/βένο/	/μβένο/	/μ-πένο/
<μπίρα>	/βίρα/	/μβίρα/	/μ-πίρα/
<μπορώ>	/βορό/	/μβορό/	/μ-πορό/
<μπουνάτσα>	/βυνάτσα/	/μβυνάτσα/	/μ-πυνάτσα/
<ντάμα>	/δάμα/	/νδάμα/	/ν-τάμα/
<ντέφι>	/δέφι/	/νδέφι/	/ν-τέφι/
<ντύνω>	/δίνο/	/νδίνο/	/ν-τίνο/
<ντόρος>	/δόρος/	/νδόρος/	/ν-τόρος/
<ντουβάρη>	/δυβάρη/	/νδυβάρη/	/ν-τιβάρη/
<γκαρίζω>	/γαρίζω/	/ηγαρίζω/	/ηκαρίζω/
<γκέμι>	/γέμι/	/ηγέμι/	/ηκέμι/
<γκίνια>	/γίνια/	/ηγίνια/	/ηκίνια/
<γκολ>	/γολ/	/ηγόλ/	/ηκόλ/
<γκούρας>	/γούρας/	/ηγούρας/	/ηκούρας/

Στο εσωτερικό των λέξεων

Γράφεται	Προφέρεται	και όχι	ούτε
<λαμπάδα>	/λαμβάδα/	/λαβάδα/	/λαμ-πάδα/
<λάμπτης>	/λάβις/	/λάβις/	/λάμ-πις/
<εκπομπές>	/εκπομβές/	/εκποβές/	/εκπομ-πές/
<καμπή>	/καμβί/	/καβί/	/καμ-πί/
<κάμπο>	/κάμποσ/	/κάβοσ/	/κάμ-ποσ/
<κόμπους>	/κόμβουσ/	/κόβουσ/	/κόμ-πουσ/
<εξήντα>	/εξίνδα/	/εξίδα/	/εξίν-τα/
<πέντε>	/πένδε/	/πέδε/	/πέν-τε/
<έντεκα>	/ένδεκα/	/έδεκα/	/έν-τεκα/
<αντί>	/ανδί/	/αδί/	/αν-τί/
<Αντώνης>	/Ανδόνις/	/Αδόνις/	/Αν-τόνις/
<πόντους>	/πόνδουσ/	/πόδουσ/	/πόν-τουσ/
<αγκάθι>	/αηγάθι/	/αγάθι/	/αηκάθι/
<παράγκες>	/παράηγεσ/	/παράγεσ/	/παράηκεσ/
<άγκυρα>	/άηγιρα/	/άγιρα/	/άηκιρα/
<σπάγκος>	/σπάηγοσ/	/σπάγοσ/	/σπάηκοσ/

<πάγκους>	/πάηγουσ/	/πάγουσ/	/πάηκουσ/
<αγγαρεία>	/αηγαρία/	/αγαρία/	
<άγγελος>	/άηγελοσ/	/άγελοσ/	
<αγγίζω>	/αηγιζο/	/αγιζο/	
<εγγονός>	/εηγονόσ/	/εγονόσ/	
<αγγούρι>	/αηγούρι/	/αγούρι/	

Αναδιπλασιασμός του αρχικού δίψηφου

Γράφεται	Προφέρεται	και όχι	ούτε
<μπαμπάς>	/βαβάσ/	/βαμβάσ/	/βαμ-πάσ/
<μπιμπίκι>	/βιβίκι>	/βιμβίκι>	/βιμ-πίκι>
<μπαμπούλας>	/βαβύλασ/	/βαμβύλασ/	/βαμ-πούλασ/
<μπόμπιρας>	/βόβιρασ/	/βόμβιρασ/	/βόμ-πιρασ/
<νταντά>	/δαδά>	/δανδά>	/δαν-τά>
<ντουντούκα>	/διδύκα/	/δυνδύκα/	/δυν-τύκα/
<γκάγκαρος>	/γάγαροσ/	/γάηγαροσ/	/γάηκαροσ/

Σε αναφομοίωτα δάνεια

Γράφεται	Προφέρεται	και όχι	ούτε
<ταμπέλα>	/ταβέλα/	/ταμβέλα/	/ταμ-πέλα/
<ταμπλό>	/ταβλό/	/ταμβλό/	/ταμ-πλό/
<ταμπού>	/ταβύ/	/ταμβύ/	/ταμ-πού/
<καουμπόης>	/καυβόισ/	/καυμβόισ/	/καυμ-πόισ/

<ρομπότ>	/ροβότ/	/ρομβότ/	/ρομ-πότ/
<τέμπο>	/τέμ-πο/	/τέμβο/	/τέβο/
<καμπάνια>	/καμ-πάνια/	/καμβάνια/	/καβάνια/
<ροντέο>	/ροδέο/	/ρονδέο/	/ρον-τέο/
<ροντάρω>	/ροδάρο/	/ρονδάρο/	/ρον-τάρω/
<αντίκα>	/αν-τίκα/	/ανδίκα/	/αδίκα/
<κόντες>	/κόν-τες/	/κόνδες/	/κόδες/
<κοντέρ>	/κον-τέρ/	/κονδέρ/	/κοδέρ/
<κοντέινερ>	/κον-τέινερ/	/κονδέινερ/	/κοδέινερ/
<γκάγκοτερ>	/γκάηγοτερ/	/γκάγοτερ/	/γκάηκοτερ/

«γγ» σε σύνθετες λόγιες λέξεις με «συν» ή «εν»

Γράφεται	Προφέρεται	και όχι	ούτε
<εγγενής>	/εηγενίσ/	/εηγγενίσ/	/εγενίσ/
<έγγραφο>	/έηγραφο/	/έηγγραφο/	/έγραφο/
<συγγνωστός>	/συηγνωστόσ/	/συηγγνωστόσ/	/συγνωστόσ/
<συγγραφέας>	/συηγραφέασ/	/συηγγραφέασ/	/συγραφέασ/

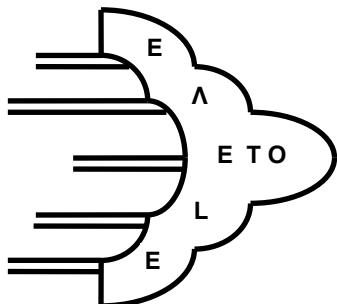
K.B.

[1] «Ορθοπέπια (1)» – «Η ορθοπέπια και οι συνιστώσες της», φύλλο 43

[2] «Ορθοπέπια (2)» – «Φθόγγοι και φωνήματα της σημερινής ελληνικής γλώσσας», φ.44

[3] «Ορθοπέπια (3)» – «Μονάδες του προφορικού και του γραπτού ελληνικού λόγου», φ.45.

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

ΓΡΑΦΕΙΑ:
Επιδαύρου & Αρτέμιδος 6, 15125 ΜΑΡΟΥΣΙ
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:
Σωκράτη Τσάκωνα 5, 15236 ΠΕΝΤΕΛΗ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:
Τηλ.: 8042313, 6118986, 6875487
Τηλεομ.: 8068299, 8042385
Ηλ.Ταχ.: valeonti@otenet.gr
Ιστότοπος: <http://sfr.ee.teiath.gr/orogramma.htm>

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Αρ.48 Μάιος-Ιούνιος 2001

ISSN 1106-1073

Τιμή: 10 δρχ.

Ορθοέπεια (5)

Μεταβολές και επιδράσεις του τελικού «ν»

Συνεχίζουμε την ανάπτυξη του θέματος «Ορθοέπεια» και σε τούτο το φύλλο^{[1][2][3][4]} με εξέταση των μεταβολών και επιδράσεων του τελικού «ν». Το «**τελικό ν**» είναι μια σοβαρή ιστορία που – κατά την άποψή μας – οι «αρμόδιοι» την αντιμετώπισαν επιπόλαια (όπως εξάλλου και σε ένα σωρό άλλα θέματα) σε βαθμό που η **γραπτή γλώσσα να επηρεάζει επί τα χείρω** την προφορική και να «ξεφυτρώνουν» βαρβαρισμοί εκεί που δεν υπήρχε κανένας λόγος εμφάνισής τους.

Ο κανόνας της επίσημης γραμματικής προβλέπει:

Σε μερικές λέξεις άλλοτε φυλάγεται το τελικό τους ν και άλλοτε χάνεται. Αυτές οι λέξεις είναι: τα άρθρα **τον και την**, το αριθμητικό και αόριστο άρθρο **έναν**, η τριτοπρόσωπη προσωπική αντωνυμία **αυτήν, την** και τα άκλιτα **δεν και μην**. Οι λέξεις αυτές:

1. **Φυλάγουν το τελικό ν** όταν η ακόλουθη λέξη αρχίζει από **φωνήεν** ή **στιγμαίο σύμφωνο** (κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ) ή **διπλό σύμφωνο** (ξ, ψ).
Παραδείγματα: τον αέρα, έναν καιρό, έναν ξένο, μην ακούτε, δεν μπορώ, τον τόπο, δεν είδα, μην περάσεις, την ντροπή, την πρόφασα, αυτήν ήθελα.
2. **Χάνουν το τελικό ν** όταν η ακόλουθη λέξη αρχίζει από **εξακολουθητικό σύμφωνο** (γ, β, δ, χ, φ, θ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ).
Παραδείγματα: το γέρο, τη χαρά, τη μητέρα, τη ζωγραφίζει, τη βρύση, το φόβο, τη νίκη αυτή θέλω, δε γράφω, τη φοβήθηκα, μη ρωτάς, μη δέχεσαι, ένα λαό, μη σταματάς.

Το τελικό ν φυλάγεται πάντοτε στο άρθρο **των**, στην τριτοπρόσωπη προσωπική αντωνυμία **αυτόν, τον**, καθώς και στο τροπικό επίρρημα **σαν**. Παραδείγματα: των φίλων, των συμμαθητών μου, αυτόν θέλω, τον βλέπω, φώναξέ τον, σαν θάλασσα, σαν βαρύ είναι.

Ο κανόνας αυτός, ενώ είναι αποτέλεσμα της **φωνολογίας** της ελληνικής γλώσσας, ασχολείται με τη **φύλαξη** ή την **απώλεια** του ν και παρασιωπά το σπουδαιότερο: **τη δραστική αλλαγή που προκαλεί με την παρουσία του αυτό το ν τόσο στον εαυτό του όσο και στο περιβάλλον του και συγκεκριμένα στο σύμφωνο που το ακολουθεί.**

Αν κάποτε αποφασιστεί να διδάσκεται ουσιαστικά και η προφορική ελληνική γλώσσα με τη φωνολογία και ορθοφωνία της, θα διαπιστώσει ο αναθεωρητής αυτού του κανόνα ότι είναι λογικότερο να εστιαστεί στα «**πάθη**» αυτού του γράμματος παρά να «**παίζει**» με την «**παρουσία**» ή «**απουσία**» του. Το τελικό ν δηλαδή σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις θα πρέπει να **γράφεται**, αλλά σε κάποιες από αυτές θα είναι «**άφωνο**», όπως το ένα β της λέξης Σάββατο και όπως το μεσαίο π της Πέμπτης, που ενώ υπάρχουν και γράφονται, **δεν προφέρονται**.

Ο κανόνας, λοιπόν, κατά την άποψή μας, στη σωστή φωνολογική βάση του, θα λέει τα εξής:

1. Σε όλες, ανεξαιρέτως, τις λέξεις που καλύπτει ο σημερινός κανόνας (δηλαδή στα άρθρα **τον και την** – και τα **στον, στην** –, στο αριθμητικό και αόριστο άρθρο **έναν**, στις προσωπικές αντωνυμίες **αυτόν, τον, αυτήν, την**, στα άκλιτα **δεν και μην** και στο τροπικό επίρρημα **σαν**) το τελικό ν **γράφεται πάντοτε χωρίς επιφύλαξη** (όχι π.χ. μέσα σε παρενθεση!).

2. Στον προφορικό λόγο, όταν οι λέξεις προφέρονται **αργά, μία-μία και τονισμένες** το τελικό ν των ανωτέρω λέξεων **προφέρεται ως κανονικό** (γλωσσοφατιακό) ν σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, αυτό **δεν προκαλεί καμιά αλλοίωση** του συμφώνου που το ακολουθεί (γιατί έχει ήδη προηγηθεί παύση #).

Παράδειγμα 1: <Έναν λόγο σου είπα: Μην θυμώσεις τον διευθυντή! Εσύ δεν με άκουσες!>
/έναν # λόγο # σούπα ## μίν # θιμόςις # τον # διεφθινδί ## εσί # δέν # μεάκουσεσί/

Παράδειγμα 2: <Σου είπα: Μην κάνεις τον παντογνώστη! Εσύ δεν κατάλαβες!>
/σούπα ## μίν # κάνισ # τον # παντογνώστι ## εσί # δέν # κατάλαβεσί/

3. Στον **ρέοντα** προφορικό λόγο, όταν η λέξη που ακολουθεί **από τις προαναφερόμενες λέξεις αρχίζει από εξακολουθητικό σύμφωνο** <γ, β, δ, χ, φ, θ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ> και **δεν χωρίζεται** από αυτήν με παύση, δηλαδή συναποτελεί με αυτήν **ένα και το αυτό εκφώνημα**, τότε το **τελικό ν** κατά κανόνα **δεν ακούγεται** (είναι **άφωνο**).

Παραδείγματα: <τον γέρο> = /τογέρο/, <την χαρά> = /τιχαρά/, <την μητέρα> = /τιμιτέρα/, <την ζωγραφίζει> = /τιζογραφίζι/, <την βρύση> = /τιβρίσι/, <τον φόβο> = /τοφόβο/, <την νίκη> = /τινίκι/, <τον Θανάση> = /τοθανάσι/, <δεν γράφω> = /δέγρᾱφο/, <την Φωτεινή> = /φιφοτινί/, <μην ρωτάς> = /μίροτάς/, <μην δέχεσαι> = /μίδεχσε/, <έναν λαό> = /έναλαό/, <μην σταματάς> = /μισταματάς/.

4. Στον **ρέοντα** προφορικό λόγο, όταν η λέξη που ακολουθεί **από τις προαναφερόμενες λέξεις αρχίζει από φωνήεν** ή **στιγμαίο σύμφωνο** <κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ> ή **διπλό σύμφωνο** <ξ, ψ> και **δεν χωρίζεται** από αυτήν με παύση, δηλαδή συναποτελεί με αυτήν **ένα και το αυτό εκφώνημα**, τότε το **τελικό ν** **όχι μόνο ακούγεται** αλλά η **συνάρθρωσή του με το ακόλουθο σύμφωνο, συνήθως, επιφέρει αλλοιώσεις** στο ένα ή και στα δύο από τα συναρθρούμενα σύμφωνα. Συγκεκριμένα:

α) <ν>+<φωνήεν> = /να/, /νε/, /νι/, /νο/, /νυ/ κατά περίπτωση (καμιά αλλοίωση, ούτε στο /ν/ ούτε στο φωνήεν).
π.χ. <τον άνεμο> = /τονάνεμο/, <την Ελένη> = /τινελένι/, <την ημέρα> = /τινιμέρα/, <την είδηση> = /τινιδίσι/, <έναν όρκο> = /ένανόρκο/, <τον ουρανό> = /τονουρανό/

β) <ν>+<στιγμαίο γλωσσοφατιακό> δηλ. <ν>+{<τ>, <τσ>, <ντ>, <τζ>} = /νδ/, /νδζ/, /νδ/, /νδζ/ αντίστοιχα (το /ν/ καμιά αλλοίωση, τα άηχα /π/ και /τ/ μετατρέπονται σε ηχηρά /δ/ και /δζ/, αντίστοιχα.)

- π.χ. <μην τολμήσεις> = /μίνδολμίσσι/, <σαν ντουβάρι> = /σάνδουβάρι/, <δεν τσουλάει> = /δένδζυλάι/, <την τζαμαρία> = /τινδζαμαρία/.
- γ) <ν>+<κ> = /ηγ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε ουρανικό – μαλακούπερωικό – /η/ ενώ το άηχο στιγμιαίο ουρανικό /κ/ μετατρέπεται στο αντίστοιχο ηχηρό /g/).
- π.χ. <δεν καταλαβαίνω> = /δέηγαταλαβένο/, <μην καπνίζετε> = /μίηγαπνίζετε/, <τον καφέ> = /το ηγαφέ/
- δ) <ν>+<γκ>/ = /ηγ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε ουρανικό /η/ – ενώ το ηχηρό στιγμιαίο ουρανικό /g/ δεν αλλάζει)
- π.χ. <τον γκρεμό> = /τοηγρεμό/, <δεν γκρινιάζω> = /δέηγρινιάζο/, <τον Γκρέκο> = /τοηγρέκο/
- ε) <ν>+<π> = /μβ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε χειλικό – διπλοχειλικό – /μ/ ενώ το άηχο στιγμιαίο διπλοχειλικό /π/ μετατρέπεται στο αντίστοιχο ηχηρό /b/)
- π.χ. <δεν πίνω> = /δέμβίνο/, <την παρέλαση> = /τιμπαρέλασι/, <τον Πάπα> = /τομπάπα/
- στ) <ν>+<μπ> = /μβ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε χειλικό – διπλοχειλικό – /μ/ ενώ το ηχηρό στιγμιαίο διπλοχειλικό /β/ δεν αλλάζει)
- π.χ. <την μπίρα> = /τιμβίρα/, <δεν μπαίνω> = /δέμβένο/
- ζ) <ν>+<ξ> = /ηγζ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε ουρανικό /η/ ενώ **και τα δύο άηχα** (/κ/ και /σ/) που συνθέτουν το <ξ> μετατρέπονται στα αντίστοιχα ηχηρά (/g/ και /z/).
- π.χ. <δεν ξέρω> = /δέηγζέρο/, <μην ξοδεύεις> = /μίηγζοδέβισ/, <σαν ξύλο> = /σάηγζίλο/
- η) <ν>+<ψ> = /μβζ/ (το γλωσσσοφατνιακό /ν/ μετατρέπεται σε χειλικό – διπλοχειλικό – /μ/ ενώ **και τα δύο άηχα** (/π/ και /σ/) που συνθέτουν το <ψ> μετατρέπονται στα αντίστοιχα ηχηρά (/b/ και /z/)
- π.χ. <την ψείρα> = /τιμβζίρα/, <σαν ψεμα> = /σάμβζέμα/.

Ωστε, συνοψίζοντας:

- α το τελικό ν στη **συμμοφορά** του με το επόμενο **εξακολουθητικό** σύμφωνο – κατά κανόνα – **εξαφανίζεται**, ενώ όταν λέγονται **αργά** και **μία-μία**, με έμφαση, οι λέξεις **παραμένει** γλωσσσοφατνιακό /ν/. Επομένως, στη γραφή θα πρέπει **να μην παραλείπεται**.
- β το τελικό ν στη **συμμοφορά** του με το επόμενο **φωνήεν** ή **στιγμιαίο** σύμφωνο **διατηρεί την ρινικότητά του**, δηλαδή είτε παραμένει γλωσσσοφατνιακό /ν/, είτε μετατρέπεται σε διπλοχειλικό /μ/ είτε μετατρέπεται σε ουρανικό (μαλακούπερωικό) /η/.

Ταυτόχρονα, όμως, προσδίδει ηχηρότητα στα άηχα σύμφωνα που ακολουθούν (τα άηχα /τ/, /κ/, /π/, /ξ/, /κσ/, /πσ/ μετατρέπονται στα αντίστοιχα ηχηρά /d/, /g/, /b/, /dʒ/, /gʒ/, /bz/)

Πιστεύουμε ότι έγινε κατανοητό ότι ο κανόνας του τελικού ν δεν είναι τόσο απλός όσο τον εμφανίζει η Γραμματική ούτε και εξαντλείται σε μια στήλη. Για την πλήρη «φωνολογική» αντιμετώπιση όλων των επιμέρους θεμάτων και περιπτώσεων, χρειάζεται πολύ περισσότερος χώρος και χρόνος. Το θέμα αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές πτυχές της σημερινής **προφορικής Ελληνικής Γλώσσας**, η σωστή διδασκαλία της οποίας φαίνεται πως κανέναν από τους «αρμοδίους» δεν ενδιαφέρει. Ο Αγαπητός Τσοπανάκης το είχε επισημάνει από το 1987^[5]. Ολοκληρωμένες προτάσεις μας^[6], ευθυγραμμισμένες με την άποψή του, του υποβάλαμε^[7] το 1998, όταν ήταν Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών. Δεν ξέρουμε αν έφτασαν ή αν τις διάβασε ποτέ, γιατί σύντομα άφησε την Ακαδημία...

Και η προφορική Ελληνική Γλώσσα συνεχίζει και συνεχίζει να υποβαθμίζεται...

K.B.

- [1] «Ορθοέπεια (1)» – «Η ορθοέπεια και οι συνιστώσες της», φύλλο 43
- [2] «Ορθοέπεια (2)» – «Φθόγγοι και φωνήματα της σημερινής ελληνικής γλώσσας», φ.44
- [3] «Ορθοέπεια (3)» – «Μονάδες του προφορικού και του γραπτού ελληνικού λόγου», φ.45.
- [4] «Ορθοέπεια (4)» – «Τα δίψηφα «γκ», «μπ», «ντ» και η προφορά τους, φ.46.
- [5] Αγαπητός Τσοπανάκης «Προβλήματα της δημοτικής: Το τελικό –ν», Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1987.
- [6] «Η εγκαταλειμμένη Προφορική Ελληνική Γλώσσα», Εργασία του Κ. Βαλεοντή που παρουσιάστηκε στην Ελληνογλωσσική Εσπερίδα της ΕΛΕΤΟ, Γαλλικό Ινστιτούτο, 6-4-98.
- [7] Επιστολή της ΕΛΕΤΟ προς τον Πρόεδρο της Ακαδημίας Αθηνών, Α. Τσοπανάκη, με τα συμπεράσματα και τις προτάσεις που διατυπώθηκαν κατά την παρουσίαση της εργασίας «Η εγκαταλειμμένη Προφορική Ελληνική Γλώσσα»[6].
- [8] Σ. Καραντώνης – «Σύστημα αγωγής του προφορικού λόγου», Θεσσαλονίκη 1961
- [9] Ν. Παπακωνσταντίνου – «Αγωγή του λόγου – Ορθοφωνία», Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, Αθήνα, 1978
- [10] Δ. Μυράτ – «Αγωγή του λόγου», Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, Ι.Δ.Κολάρου & ΣΙΑΣ, 1979

[11] Μ. Σετάτος – «Φωνολογία της Κοινής Νεοελληνικής», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1974.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΟΡΩΝ

(Όπου δεν υπάρχει καθιερωμένος αντίστοιχος αγγλικός όρος
δίνεται η ένδειξη: προτεινόμενος όρος)

Ελληνικός Όρος	Αγγλικός Όρος
αέρινο ρεύμα	air stream
αηχοποιημένος	desonorized (προτεινόμενος όρος)
αηχοποίηση	desonorization (προτεινόμενος όρος)
άηχος	voiceless
άηχος φθόγγος	voiceless phone
άηχο φώνημα	voiceless phoneme
ακίνητος αρθρωτήρας	fixed articulator
ακουστική	Acoustics
ακουστική εικόνα	acoustical image
ακουστική ποιότητα	acoustical quality
ακουστική φύση	acoustical nature
ακουστικός	acoustical, acoustic
ακουστικός σωλήνας	acoustic pipe
άκρη της γλώσσας	tip of tongue, apex
ακρογλωσσικό σύμφωνο	apical consonant
αλλόφωνο	allophone
αμαύρωση	darkening
ανακοπή	stop
ανακοπτικό σύμφωνο	stop (consonant), plosive (consonant)
αναπνοή (η λειτουργία)	breathing
ανερχόμενος δίφθογγος	ascending diphthong
αντηχείο	resonator, resonant cavity
άξονας του χρόνου	time axis
άξονας των συχνοτήτων	frequency axis
αποδεκτή μορφή	acceptable form
απορρινικοποιημένος	denasalized (προτεινόμενος όρος)
απορρινικοποίηση	denasalization (προτεινόμενος όρος)
απόσβεση	damping
άρθρωση	articulation
αρθρωτήρας	articulator
αρμονική συνιστώσα	harmonic component
αρμονική συχνότητα	harmonic frequency
αρμονικός	harmonic
αρχικός φθόγγος	initial
βαθμός αμαύρωσης	degree of darkening
βασικές τάξεις συμφώνων	basic classes of consonants
γλώσσα (το όργανο της ομιλίας)	tongue
γλώσσα, λόγος (το γλωσσικό σύστημα)	language
γλώσσα αναφοράς	reference language
γλωσσική γνώση	linguistic knowledge
γλωσσική διαφορά	linguistic difference
γλωσσική διδασκαλία	language teaching
γλωσσική εκπαίδευση	linguistic education
γλωσσική επικοινωνία	linguistic communication
γλωσσική πενία	linguistic poverty

γλωσσική πραγματικότητα	linguistic reality
γλωσσικό φαινόμενο	linguistic phenomenon
γλωσσικό αισθητήριο	linguistic sense
(γλωσσ)οδοντικό σύμφωνο	dental consonant
γλωσσουπερωτικό σύμφωνο	cacuminal consonant
γλωσσοφατνιακό σύμφωνο	alveolar consonant
γλωπτίδα	glottis
γλωπτιδικός	glottal
γλωπτιδικό σύμφωνο	glottal consonant
γραμματικό σύστημα	grammatical system
γραμματολογική συνθήκη	grammatical condition
γραπτή γλώσσα	written language
γραφή	writing
γραμμικό φάσμα (συχνοτήτων)	linear (frequency) spectrum
γραπτό κείμενο	written text
γρήγορη ταλάντωση ενός αρθρωτήρα	rapid vibration of an articulator
δείγμα ομιλίας	speech sample
δείκτης ακουστικής ποιότητας	acoustical quality index (προτεινόμενος όρος)
διάκριτη συχνότητα	discrete frequency
διακριτότητα (φωνήματος)	distinguishability (of a phoneme) (προτεινόμενος όρος)
διάρκεια (φωνήματος)	duration (of a phoneme) (προτεινόμενος όρος)
διπλοχειλικό σύμφωνο	bilabial consonant
δίφθογγος	diphthong
δίψηφο σύμφωνο	consonant digraph, consonant ligature
δίψηφο φωνήεν	vowel digraph, vowel ligature
δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας	dynamic acoustical quality index (προτεινόμενος όρος)
δόνηση	vibration
δονητής	vibrator
εισπνοή	inspiration
έκθεση	composition
εκπνοή	expiration
έκρηξη ηχητικής ενέργειας	explosion of sound energy
έκφραση	expression
εκφώνηση	utterance
ελεύθερο πέρασμα	free passage
Ελληνική Γλώσσα	Hellenic Language
έναρθρος ήχος	articulated sound
έννοια	concept
εξακολουθητικός	continuant
εξακολουθητικό σύμφωνο	continuant consonant
εξωτερική μορφή	external form
επικοινωνία	communication
εσωτερική μορφή	internal form
ευρέως διαδεδομένη μορφή	widely used form
ευρύ ζωνοπερατό φίλτρο	wide bandpass filter
ευρύτερη χρήση	wider usage
ζωηρή ακουστική εικόνα	bright acoustical image (προτεινόμενος όρος)
ζωνοπερατό φίλτρο	bandpass filter

ηχηροποίηση	sonorization (προτεινόμενος όρος)
ηχηρός	voiced
ηχηρός φθόγγος	voiced phone
ηχηρότητα	sonority, voice
ηχηρό φώνημα	voiced phoneme
ηχητική ενέργεια	sound energy
ηχητική ισχύς	sound power
ήχος ομιλίας	speech sound
ηχοφασματογράφημα	sound spectrogram
ηχοφασματογράφος	sound spectrograph
θεμελιακός δείκτης ακουστικής ποιότητας	fundamental acoustical quality index (προτεινόμενος όρος)
θεμελιώδης συχνότητα	fundamental frequency
θέση άρθρωσης	position of articulation
θόρυβος	noise
θορυβώδης	noisy
ιδίωμα	idiom
ιστορική γραφή	historical writing
καθαρότητα (φωνήματος)	purity (of a phoneme) (προτεινόμενος όρος)
καλλιέπεια	kalliepy (προτεινόμενος όρος)
κάλυψη	coverage
καθαρή ακουστική εικόνα	clear acoustical image (προτεινόμενος όρος)
κατερχόμενος δίφθογγος	descending diphthong
κάτω χείλος	lower lip
κορυφή ισχύος	power peak
κινητός αρθρωτήρας	mobile articulator
κριτήριο	criterion
λάρυγγας	larynx
λαρυγγική κοιλότητα	laryngeal cavity
λαρυγγικός τόνος	laryngeal tone
λέξη	word
λεξικό (μιας γλώσσας)	lexicon (of a language)
λεξιλόγιο	vocabulary
λόγος, γλώσσα	language
μαλακή υπερώα	soft palate
μαλακούπερωικό σύμφωνο, ουρανικό σ.	velar consonant
μέρος (του σώματος) της γλώσσας	part of the tongue
μεσαίο μέρος (του σώματος) της γλώσσας	central part of the tongue
μεσαίο φωνήεν	central vowel
μέση ηχητική ισχύς	average sound power
μετάβαση	transition
μεταβατικός φθόγγος, συνοδίτης	transitional sound, glide
μεταβολές φωνημάτων	phonemic sound change, phonological change
μεταγράψω	transcribe
μήλο του Αδάμ	Adam's apple
μητρική γλώσσα	native language, mother tongue
μορφή	form

μουσικότητα (φωνήματος)	musicality (of a phoneme) (προτεινόμενος όρος)
μπροστινό μέρος (του σώματος) της γλώσσας	front of tongue
μύτη	nose
ομιλία	speech
οπισθογλωσσικό σύμφωνο	dorsal consonant
ορθογραφία	orthography, spelling
ορθοέπεια	orthoepy (κακώς ο αγγλικός όρος ανα- φέρεται μόνο στον προφορικό λόγο)
ορθοφωνία	orthophony
ορθοφωνικός κανόνας, κανόνας ορθοφωνίας	rule of orthophony, orthophonic rule
οπίσθιο φωνήεν, οπισθογλωσσικό φωνήεν	back vowel
ορίζοντας διδασκαλίας	horizon of teaching (προτεινόμενος όρος)
ορίζοντας κατανόησης	horizon of comprehension (προτεινόμενος όρος)
ορίζοντας ομιλίας	horizon of speech (προτεινόμενος όρος)
όρος	term
πάνω δόντια	upper teeth
πάνω χείλος	upper lip
παύση	pause
παρασιτικός	parasitic
περιεχόμενο	content
περιοχή συχνοτήτων	frequency range
πίσω μέρος (του σώματος) της γλώσσας	back of tongue
πλάτος (ηχητικής συνιστώσας)	amplitude (of a sound component)
πλευρική εκτόνωση	lateral release, lateral plosion
πλευρικό σύμφωνο	lateral (consonant)
πλήρης κάλυψη	full coverage
ποσοστό εμφάνισης	percentage of occurrence
πρόσθιογλωσσικό σύμφωνο	frontal consonant
πρόσθιο φωνήεν, προσθιογλωσσικό φ.	frontal vowel
προφορική γλώσσα, προφορικός λόγος	spoken language, speech
προφορική έκφραση	spoken expression
προφορικός λόγος, προφορική γλώσσα	spoken language, speech
ράχη της γλώσσας	blade
ραχιαίο ύψος	height of the blade
ρινική κοιλότητα	nasal cavity
ρινική σύζευξη	nasal coupling
ρινικό πέρασμα	nasal passage
ρινικοποίηση	nasalization (προτεινόμενος όρος)
ρινικό σύμφωνο	nasal consonant
ρινικότητα	nasality
ρινικό φωνήεν	nasal vowel
σημασία	meaning
σκληρή υπερώα	hard palate
σκληρούπερωικό σύμφωνο	palatal consonant
στάθμη	level

στατικός δείκτης ακουστικής ποιότητας	static acoustical quality index (προτεινόμενος όρος)
στεφάνη των πάνω ούλων	gum ridge
στιγμαίσιος	non-continuant
στιγμαίο σύμφωνο	non-continuant consonant
στοματική κοιλότητα	oral cavity
στοματικό φωνήεν	oral vowel
στόχος	target
συλλαβή	syllable
σύμπλεγμα	cluster
σύμφωνο	consonant
συνδυασμός	combination
συνεχές φάσμα (συχνοτήτων)	continuous (frequency) spectrum
συνεχής θόρυβος	continuous noise
σύνθετος τόνος	complex tone
συνοδίτης, μεταβατικός φθόγγος	glide, transitional sound
συντακτικό σύστημα	syntactic system
συντελεστής ακουστικής ποιότητας	acoustical quality coefficient
συντονισμός	resonance
σύστημα επικοινωνίας	communication system
συχνότητα	frequency
συχνότητα εμφάνισης	frequency of occurrence
σηματιστική ζώνη, φορμάντο	formant
σώμα (υλικού), σώμα (επεξεργασίας)	corpus
τάξη	class
τελικός φθόγγος	final
τοπικό ιδίωμα	local idiom
τριβική εκτόνωση	frictional release, frictional plosion
τριβικό σύμφωνο	fricative (consonant), spirant (consonant)
τρίλια	trill
τύπος άρθρωσης	type of articulation
υπερσύνολο	superset
χειλικό σύμφωνο	labial consonant

χρήση	usage
φθόγγος, φωνή	phone
φίλτρο (συχνοτήτων)	(frequency) filter, filter (of frequencies)
φορμάντο, σηματιστική ζώνη	formant
φράση	phrase
φωνή, φθόγγος	phone
φωνήεν	vowel
φώνημα	phoneme
φωνηματική γραφή	phonemic writing
φωνηματική ταξινόμηση	phonemic classification
φωνηματικός, φωνολογικός	phonemic
φωνηματολόγιο	phonemic repertoire (προτεινόμενος όρος)
φώνηση	phonation
φωνητικές χορδές	vocal folds, vocal cords
φωνητική γραφή	phonetic writing
φωνητική οδός	vocal tract
φωνητική συσκευή	vocal apparatus
φωνητική ταξινόμηση	phonetic classification
φωνητικός	phonetic
φωνητικό σύμπλεγμα	phonetic cluster
φωнологία	phonology, phonemics
φωнологική συνθήκη	phonemic condition
φωнологικός, φωνηματικός	phonemic
φωнологικό σύστημα	phonemic system, phonemic structure
χαρακτηριστικό	characteristic
χαρακτηριστικό ακουστικής ποιότητας	acoustical quality characteristic
χάσμα (συχνοτήτων)	(frequency) gap
χειλικό σύμφωνο	labial consonant
χειλοδοντικό σύμφωνο	labiodental consonant
χείλος	lip
χρόνος ολοκλήρωσης	integration time